

Esikoisohjaajan mietteitä

-Eksymisestä ja löytämisestä dokumentaarisen esikoiselokuvan taiteellisessa prosessissa

Niko Väistö
Kandidaatin työ
Elokuva- ja lavastustaiteen laitos
Dokumentaarinen elokuva
Aalto ARTS 2019
17 sivua

Tiivistelmä

Esikoisohjaajan mietteitä on autobiografinen kandidaatin opinnäytetyö. Se seuraa ohjaajan esikoiselokuvan tuotannon vaiheita ideoinnista kuvausten päättymiseen. Esikoiselokuvan tekemiseen voi sisältyä paljon paineita, jotka saattavat estää taiteellisen työskentelyn vapauden. Palaan takaisin omiin ajatuksiini ja tunteisiini tuotannon aikana ja vertailen niitä Anne Bogartin teokseen *A Director Prepares* (2001). Lopuksi mietin, mikä dokumenttielokuvan teossa on todella tärkeää. Visualisoin kertojan tunnetilaa valokuvilla kautta opinnäytteen.

Avainsanat: Armo, Anne Bogart, dokumentaarinen elokuva, esikoisohjaaja

Sisällysluettelo

Johdanto	1
Synopsis elokuvasta Armo	3
Kasvukipu	6
Pieni huone	8
Turvattomuus	10
Kuvaukset	12
Merkityksellisyys	15
Lähteet	17

Johdanto

Pari vuotta sitten keväällä, kävin puhelimessa keskustelua päähenkilöni kanssa. Oloni oli äärimmäisen epävarma ja minun piti tehdä ensimmäinen oma elokuvani:

”Elokuvan nimi on armo.”

”Ihanaa, haluan olla mukana siinä.”

”Se kertoo riittämättömyyden tunteesta ja armottomuudesta itseä kohtaan.”

”Sehän kuulostaa ihan minulta. Ehkä nyt olen valmis puhumaankin siitä.”

”Hienoa! Sana armo kuulostaa itselleni tosi isolta asialta. En tiedä voisinko itse puhua siitä mutta tuntuu että olen ollut armoton itseäni kohtaan.”

”Ehkä siun pitää just siksi tehdä se elokuva.”

Päädyin tekemään elokuvaa armottomuudesta sattumuksien kautta. Työskentelin aluksi elokuvan kanssa, joka kertoi raivosta mutten saanut yhteyttä päähenkilöön, jonka mukanaolosta elokuva olisi ollut riippuvainen. Kirjoitin raivosta kertovaa elokuvaa fiktiivisesti samaan aikaan kun odotin vastausta henkilöltä. Päädyin tekemään ennakkosuunnitteluvaiheessa lähes kaikki ne virheet, joista minua oli varoitettu. Palaan nyt muistoissa taaksepäin ja refl ktoin dokumentaarisen elokuvan käsikirjoitusvaiheita.

Tämä opinnäytetyö käsittelee esikoiselokuvan käsikirjoittamista. Käsikirjoittaminen on inhimillinen seikkailu taiteelliseen työskentelyyn, johon kuuluu eksymisiä ja löytämisä. Eksyminen on minulle tuttu tunne. Eksyttyä löytää aina jotakin uutta. Olen edelliseltä ammatiltani eräopas, eli eksymisen kivenkova ammattilainen. Asiakkaiden kanssa en ole juuri koskaan eksyksissä vaan kerron heille aina tarkalleen missä minäkin hetkeä olemme ja milloin syödään, vaikka en niistä todellisuudessa olisikaan täysin varma. Vakuuttamalla asiakkaat siitä, että kaikki on kunnossa asiat sujuvat paljon helpommin. Olen tehnyt töitä sen verran, että voin hyvällä omatunnolla väittää olevani kartalla, koska tiedän, että

pääsemme määränpäähän joka tapauksessa ilman ongelmia. Taiteellinen työskentely on minulle uutta, joten en tunne kaikkia niitä teitä, jotka vievät minut sinne, mistä löydän päämääräni.

Kirjoitan opinnäytetyöni omasta kokemuksestani esikoiselokuvaa tehdessä, koska se oli minulle äärimmäisen vaikea prosessi. Palaan takaisin tuotannon vaiheisiin oppiakseni eksyneistä ajatuksista jotain uutta. Paluusta vanhaan on minulle hyötyä, koska olen edelleen se sama ohjaaja, joka voi luisua epävarmuuteen ja pelkää eksymistä. Samalla tavalla kuin vuosia sitten aloitteleva eräopas pelkäsi eksymistä asiakkaiden kanssa, mutta löysi itsevarmuutensa palaamalla niihin hetkiin, jolloin hän ymmärsi eksyvänsä. Uskon, että monelle ensiohjaajalle tekisi hyvää lukea essee, joka käsittelee taiteellisessa epävarmuudessa vaeltamista. Palatakseni tekoprosessin äärelle, kirjoitan tämän tutkimuksen kaunokirjalliseen ja muodosta välittämättömään tyyliin. Kirjoitin myös esikoiselokuvaani kaunokirjallisesti. Kaunokirjallinen ja rönsyilevä kirjoitustyyli vie minut lähemmäksi sitä prosessia, josta kirjoitan tämän opinnäytetyöni. Seuraan käsikirjoitusvaihetta kronologisesti ja kiinnitän huomioita niihin asioihin, jotka tuntuivat merkityksellisiltä. Toisin sanottuna: kirjoitan prosessista elliptisesti. Kuvat kertovat omasta mielentilastani prosessin aikana. Vain yksi kuva on kaapattu kuvauksista. Loput kuvat ovat minun ottamiani.

Eksymisestä taiteellisessa työskentelyssä on kirjoittanut Anne Bogart teoksessaan *A Director Prepares – Seven Essays on Art and Theatre* (2001). Bogartin teos käsittelee teatteriohjaajan kohtaamia vaikeuksia ja taiteellisen prosessin vaiheita, mutta mielestäni ne soveltuvat yhtä hyvin myös dokumentaarisen elokuvan ohjaajalle. Anne Bogartia on lainannut kandidaatin työssään myös suuresti ihailamani ohjaaja Mia Tervo. Kirjoitan kuitenkin itsestäni ja omista kokemuksistani. Esikoiselokuvaa tehdessä ruikutin monelle henkilölle huonoa oloani ja kävin hyviä keskusteluja kollegojen kanssa. Nämä haastattelut, tai pikemminkin epästrukturoidut keskustelut ovat esseen vuoropuheluiden aineistoa.

Anne Bogartin 10 teesiä ovat jälkikäteen tulleet minulle kovin tärkeiksi.

Alla listattuna 10 teesiä Anne Bogartin sanojen mukaisesti lihavoidulla kirjoitettuna. Niiden alapuolelle olen kirjoittanut, mitä ne merkitsevät minulle.

1.Kasvu taiteilijana käy yhdessä kasvun ihmisenä kanssa.

Et voi piiloutua yleisön edessä ihmisenä. Taide on sinun manifestisi!

2.Jokainen luova teko vaatii hypyn tyhjyyteen.

Pysyminen rajojen sisäpuolella tuhoaa luovuuden.

3.Et voi luoda tuloksia. Voit vain luoda olosuhteet, jossa taide tapahtuu.

Tulee päästää irti käsikirjoituksesta ja antaa vastuu näyttelijöille. Dokumentaristin pitää luottaa henkilöihinsä.

4.Tie paratiisiin käy takaoven kautta.

Itsetietoisuus tappaa aitouden. Kukaan ei ole ikinä valmis, vaan nöyryys tulee löytää aina uudelleen.

5.Salli itsellesi tasapainon menettäminen.

Ihmiset tulevat hädän hetkellä kovin luoviksi.

6.Turvattomuus on sallittavaa.

Ohjaajan tehtävä ei ole antaa vastauksia vaan luoda kiinnostusta.

7.Hyödynnä vahingot.

Todellisuutta ei voi käsikirjoittaa.

8.Tanssi nuoralla kaaoksen ja kontrollin välissä.

Jos taide on liian kontrolloitua, sillä ei ole sielua.

9.Tee kotitehtävät ja tiedä, koska lopettaa.

Tee hirveästi töitä ja hylkää kaikki lopuksi.

10.Keskity yksityiskohtiin.

Kun olet hukassa niin älä lopeta vaan tutki, mitä sinulla on.

Synopsis elokuvasta Armo

There is a brake in everything, thats how the light gets in
-Leonard Cohen (1992)

Armo on dokumentaarinen elokuva riittämättömyydentunteesta ja armosta itseään kohtaan. Elokuvassa esiintyy kolme toistaan hyvin erilaista henkilöä, joiden maailmasta nousee esiin toisiaan yhdistävä tunneside. Tunneside on armottomuus, joka muotoilee tyhjiön kenen tahansa elämään.

Elokuvan henkilöt: Veera, Helmi ja Peyman Näyttävät kau- niilta ja vahvoilta mutta sisällä kaikilla heillä on ollut katta- va autius. Henkilöt ovat tavallisia eurooppalaisia nuoria ja he näyttävät ihanteellisilta ulospäin. Jokainen on omalla taval- laan onnistunut elämässä. Helmi on pianisti, Peyman atleetti ja Veera tanssija. Suorittaminen kuuluu heidän arkeen. Se tuo hei- lle mielihyvää mutta ajaa heidät myös umpikujaan itsensä kanssa, josta pääsee pois armeliaisuudella – armolla omaa itseä kohtaan.

Katsojalle armottomuuden tunne syntyy elokuvakerronnan keinoin. Kuva ja ääni vievät sielun mukanaan tunteeseen, jossa maailma piene- nee jokaisen henkilön oman suorittamiseen. Kamera on kuvaa henkilöitä läheltä aina hengästymiseen saakka ja sieltä armollisuuteen. Äänisuunnit- telu muotoilee sielunmaiseman, johon jokainen kykenee samaistumaan.

Armo on elokuva, johon kuka tahansa voi samaistua ja löytää oman it- sensä. Elokuvaa antaa peilauspinnan omalle itselle pyrkii toimimaan kes- kustelukumppanina tunteelle, jota pidetään yleisesti hyväksymättömänä.

Työryhmä:

Tuotanto: Ella Ruohonen

Ohjaus: Niko Väistö

Kuvaus: Aku Koskinen

Äänisuunnittelu: Iivo Korhonen

Leikkaus: Menni Renvall

Lavastus: Lotta Taarasti

Sävellys: Markus Kärki

Huomioita verenkierrasta

Anne Bogart toteaa, että päästäkseen paratiisiin, pitää kulkea takaoven kautta¹. Minusta tuntuu, että haron takaoven kahvaa.

Miten itse päädyin tekemään elokuvaa armottomuudesta? Olin reilun vuoden aiemmin aloittanut opiskelemaan uutta ammattia. Minusta oli tuleva ohjaaja. Olin haaveillut dokumenttielokuvan ohjaamisesta jo vuosia, mutta yhtenä päivänä Venäjällä asuessani tajusin, että sitä voi opiskella. Tuntui, kuin Jumala olisi istunut viereeni konsulaatin toimistojakkaralle ja antanut käteeni opinto-oppaan, johon oli alleviivattu dokumentaarisen elokuvan pääaine. Vuoden kuluttua siitä minulle soitettiin ja sanottiin, että olet tervetullut opiskelemaan sitä mitä rakastat. Sillä hetkellä joku tuli taas luokseni ja sanoi, että nyt kun olet saanut opiskelupaikan, niin sinulta odotetaan tajunnan räjäyttävää taiteellista työtä ja otti kurkustani kiinni. Se taisi olla minun omatuntoni, jossa asuu paljon pelkoa.

15.12.2013

Olen lihonut lähes kymmenen kiloa ja haaveilen istuvasta puvusta. Haaveilen puvusta! En taida olla ihan tyytyväinen itseeni. En usko että jaksan olla toimistossa pidempään. Alan myös näyttää paljon vanhemmalta. Poskestani on katkennut verisuoni. Tämä ei ehkä ollut hyvä idea.

-Näistä hetkistä alkaen muistan haaveilleeni uran vaihdosta. Olin silloin töissä Petroskoissa.

Olin saavuttanut jotakin, josta saatoin aikaisemmin vain haaveilla. Nyt se olisi tapahtuva todella. Minulle on aina ollut helppoa tulla jonnekin altavastaajana. Sellaisena henkilönä, jolta ei odoteta mitään suurta. Riitti, että tulin paikalle ja olin oma itseni. Silloin asiat sujuivat

hyvin. Altavastaajana saatoin antaa itsestäni irti juuri niin paljon kuin koin tarpeelliseksi. Nyt olin sisällä laitoksessa, jossa opiskelevia olin aina ihannoinut, vaikken ikinä ollut tuntenutkaan ketään sisälle päässeistä. En osannut olla kunnolla oma itseni vaan tarkkailin kaikkia muita ja saatoin yrittää olla kuten he. Analysoin, millaisia elokuvia he tekevät ja miten se yhtyy omaan makuuni elokuvan teosta. Aloin viettää aikaa kaupungilla tarkkaillen ihmisiä ja vertailemalla itseäni heihin. Oloni luisui väijäämättä alamäkeen enkä ollut pitkään aikaan viettänyt aikaa metsässä. Metsässä vietetty aika kertoo väijäämättä minun hyvinvoinnistani.

26.10.2016

Pyöräily kotoa koululle, koululta töihin ja töistä kotiin. Ainut hetki päivästä, jolloin saan olla ulkona ja hengittää. Kasvot tuntuvat omilta keskimäärin tunnin päivästä.

Olin kirjoittanut muistiinpanovihkoon dokumentaarisen elokuvan käsikirjoituskurssilla pyöräilyn vaikutuksesta omaan hyvinvointiini. Luulen havainnon olleen syvällisempi kuin miltä se vaikuttaa. Havainto viittaa siihen, että minä pidän siitä tunteesta, jolloin veri kiertää kasvoissa ja pintaverenkierto on vilkastunut viileän ulkoilman takia. Jälkeenpäin huomaan tarkoittaneeni, että pyöräily on ainut hetki päivästä, jolloin saatoin tuntea olevani oma itseni. En verrannut itseäni muihin ajellessani polkupyörällä vaan saatoin olla oma itseni.

Lappilainen filosofi Toivo Salonen sanoi luennollaan, että vasta sitten alkaa tajuamaan jostain jotakin, kun on mennyt pahasti perseelleen (Salonen 2013). Salonen tarkoitti sillä, että jos filosofi luulee osaavansa jonkin asian ja uskoo sokeasti olevansa oikeassa, tulee varmasti epäonnistumaan. Itse en ollut varma, minne olin menossa, mutta toivoin altavastaajan löytävän tilanteen tullen hyvän ratkaisun ja siinä sitä oltaisiin – elokuva olisi valmis. Tähän oli silti vaikea uskoa, koska elokuvia tehdään oikeasti niin, että ensin suunnitellaan perinpohjaisesti ja sitten kuvataan.

---

1 Bogart 2001, 131

Minusta tuntui, että olin todellakin epäonnistumassa pahasti. Ennen kuin aloin tehdä elokuvaa armosta, työskentelin raivon parissa. Olin tekemässä elokuvaa, joka käsittelisi liikenne-raivoa, mutta en saanut siitä kunnolla otetta. Olin ajautunut tutkimaan raivoa, koska en itse viihtynyt liikenteessä. Raivo tuntui olevan aihe, johon kaikilla oli yhteistä kosketuspintaa ja mielenkiintoa. Ajattelin, että sitä aihetta olisi hyvä käsitellä, mutta se osoittautui aika vaikeaksi. Lopulta löysin hyvän lähtökohdan, joka olisi ollut riippuvainen yhdestä päähenkilöstä. Valitettavasti hän oli vankilassa ja siksi vaikeasti tavoitettavissa. Hän oli kerran suuttunut auton ratissa ja siksi tappanut toisen henkilön.

Kirjoitin ensin rikostutkimusta johtavalle poliisille ja sanoin, että tekisin pienen elokuvan, koska aihe on aika tärkeä. Tutkimuksen johtaja vastasi, että niin onkin, mutta kaveri ei tykkää puhua asiasta. Sitten kirjoitin tälle kaverille kirjeen, että kuka tahansa posttraumasta kärsivä voisi tehdä samalla tavalla ja siksi voisi olla hänellekin hyväksi tehdä siitä elokuva. Kirjoitin, että kuka tahansa saattaisi tehdä samalla tavalla, jos kantaisi jotakin vastaavanlaista tapahtumaa sisällään, jonka hän oli kokenut. Hän oli nuorena poikana joutunut vakavaan onnettomuuteen, jossa paperirekka oli suistunut tieltä ja törmännyt nuoria lomalaisia Rukalle kuljettaneeseen bussiin. Bussissa matkustaneista henkilöistä etupenkkiläiset olivat murskautuneet paperirullien alle. En kirjoittanut tätä kirjeeseen mutta ilmaisin, että olin tietoinen asiasta. Hän ei ikinä vastannut kirjeeseeni

Kasvukipuja

Taiteen pahin vihollinen on oletamus, jonka voi estää heittäytymällä tyhjiyteen

-Bogart 2001, 118

Taiteen tekeminen vaatii taiteilijalta elämänkokemusta. Taide on aina tekijälähtöistä, oli sitä tekemässä kuinka monta henkilöä tahansa. Tuskin on olemassa valmista kaavaa, joka syötetään koneeseen ja josta syntyy taidetta. Tai ehkä onkin: Werner Herzogin elokuvassa *Lo and Behold, reveries of the Connected World* (2016) esitellään keinoälyllä toimivia laitteita, jotka voivat tulevaisuudessa kirjoittaa käsikirjoituksia. Käsikirjoituksista pitäisi myös syntyä parempia kuin ihmisten kirjoittamista, koska keinoäly osaa ottaa huomioon paljon enemmän muuttujia kuin fl w-päissään kynäilevä käsikirjoittaja. Werner ei uskonut koneen esittelijää ja sanoi omien käsikirjoitustensa olevan kuitenkin parempia kuin keinoälyllä kirjoitetut.

Aloin olla masentunut ja odotin turhaan vastausta päähenkilöltä. Tammikuussa 2017 epäusko valtasi minut. Se oli erikoinen tunne, koska en osannut muotoilla sanoiksi, mikä oli vikana. Vaatii suurta taitoa ymmärtää omia tunteitaan tai suurta rohkeutta alkaa käsittellä niitä ajatuksia, jotka ovat itselle hankalia. Olinhan juuri joutunut jättämään yhden ajatuksen mahdollisesta elokuvasta ja nyt oli kovin vaikea saada uutta tilalle. Vannoin, että tämä oli viimeinen kerta, kun olisin tässä tilanteessa. Minun oli vaikea uskoa niitä rohkaisevia sanoja, jotka vakuuttavat minkä tahansa luovan tekemisen olevan suuri hyppy tuntemattomaan. Raivo muuttui tyhjiydeksi.

Tuolloin olisin voinut antaa vaikka mitä, jos minulla olisi ollut sellainen käsikirjoituslaite. Olisin vain laittanut sinne sanoja ja pyytänyt konetta exporttaamaan käsikirjoituksen 15 minuuttisena ja brechtiläisenä. Sellaista ei kuitenkaan ollut ja jouduin itse tekemään kaiken työn. On todella vaikeaa ymmärtää itseään, kun on masentunut. Sanojen muodostaminen on suhteettoman vaikeaa ja halusin vain paeta kaikkea.

Unohtaa, että olin tekemässä mitään taidetta ja muuttaa takaisin pohjoiseen tekemään eräoppaan töitä.

Vietin paljon aikaa puhelimesta juttelemalla niille ihmisille, joihin luotan. Etenkin kaikkein lähimmäiset kuten tyttöystävä tai sisko olivat todella tärkeitä. Tyttöystäväni asui ulkomailla ja oli muutenkin kiireinen, joten sain häneltä lähinnä kannustusta tehdä nyt vain jotain taidetta ja tehdä se kunnolla. Sisareni on käynyt läpi paljon haastavia aikoja ja ymmärsi erittäin hyvin, miten raskaalta ihmiselo voi tuntua, jos ei voi kiinnittyä mihinkään. Siskoni antoi minulle apua löytämään perille, kun on henkisesti eksyksissä; pitää tunnustaa itselleen, että on eksynyt. Sitten vasta voi löytää vastauksia.

Pari päivää myöhemmin tunnustin ääneen sanomalla tuottajalleni olevani eksynyt. Hän ymmärsi asian. Olo ei silti helpottanut. Join kännit, joka todellakin auttoivat. Oli kiva unohtaa hetkeksi mitä on tekemässä ja olo tuntuu kevyeltä. Humalassa kaikki on helpompaa, mutta seuraava päivä on paskaa.

Käyn iltaisin töissä, jotta saisin rahaa elämiseen. En ole saanut opintotukea pitkään aikaan, joten menen koulun jälkeen töihin Partioaittaan. Päivät menevät tosi nopeasti ja alan tuntea itseni entistä heikommaksi. Nukkuminen alkaa olla vaikeaa, koska pääni vilisee ajatuksia. En saa niistä kiinni ja se ahdistaa minua.

14.1.2017

Kävelen sen sijaan, että ajaisin pyörällä. Toivon kävelyn auttavan unohtamaan. Peilailen salaa itseäni ikkunoista, joiden ohitse kävelen ja kauhistun. Siellä kävelee jokin pieni ja laiha poika äärimmäisen kalpeana ja pelokkaana. Miksei tuon epäonnistuneen pojan kuvajainen voisi kuulua jollekin muulle? Katselen ympärilleni ja näen pelkästään onnellisia ihmisiä, jotka kulkevat määrätietoisesti ja selät suorassa. En ole yksi heistä. En edes tiedä minne menen vai menenkö minnekään.

Elokuva ei kerro enää raivosta. Se kertoo sisäisestä pahoinvoinnista, joka piinaa onnellisissa maissa. Sellaisissa Suomen kaltaisissa. Katselen Viktor Kossakowskin *Varicella* -elokuvan (2015) traileria kotona uudelleen ja uudelleen. Haluaisin tehdä vastaavanlaisen elokuvan, joko on runollinen ja kertoo suorittamisen vaikeudesta.

Pieni huone

Helmikuussa 2017 sain työryhmän, jonka kanssa aloimme muotoilla elokuvaa uudelleen. Minulla oli käytössäni tukkoinen pää ja fläppitaulu. Ahtauduimme työryhmän kanssa keskiverto WC-tilan kokoiseen ikkunattomaan huoneeseen, jossa puhuin näyttäytymisen vaikeudesta. Vertailin julkisessa tilassa liikkumista teatteriesitykseen, jossa lavalla on vain näyttelijöitä naamiot kasvoillaan. Naamiot olisivat ikään kuin ihmisten rooliasuja, joiden turvin he pärjäävät jokapäiväisessä elämässä. Puhuin sosiologi Ervin Goffmanista, joka on tutkinut samaa ilmiötä ja todennut, että ihmisellä on useita rooleja esittää omaa itseään suhteessa muihin². Turvauduin myös muiden ajattelijoiden sekavaan lainaamiseen ja käyttämään sivistyssanoja, jotka toivat minulle turvallisuuden tunnetta, vaikka en todellisuudessa ymmärtänytkaan sanojen todellista merkitystä.

Ervin Goffmanin teoriasta tuli itselleni tärkeä työkalu, jota halusin soveltaa elokuvaani. Olinhan itse se henkilö, jolla oli vaikeuksia säilyttää oma olemuksensa arkipäiväisessä selviytymisessä. En myöskään tiennyt, mitä konkreettista antaisiin työryhmälleni. Hävetti olla siinä tilanteessa. Koulussa opetetaan, että ohjaajan pitää aina tietää mitä tehdä ja minne mennä, vaikka voisinkin sisäisesti pahoin. Ohjaaja on aina ohjaaja, sanotaan. Siihen aikaan en tiennyt, että Anne Bogart kehottaa ohjaajaa sallimaan oman tasapainonsa menettämisen. Tasapainon menettäminen tarkoittaa, että ohjaaja eksyy eikä tiedä mitä pitäisi tehdä seuraavaksi. Se tuottaa usein luovia ratkaisuja, jotka ovat hyväksi lopputuloksen kannalta. Mikään ei ole niin mielenkiinnostonta, kuin täysin hallittu esitys. Minulla ei ollut sitä vaaraa, että esityksestäni olisi tulossa liian hallittu. Tarvitsin luovia ratkaisuja.

Visualisoin mielessäni Ervin Goffmanin teoriaa. Minulla olisi tyhjä tila, joka jatkuisi äärettömyyteen asti. Siellä olisi eri kokoisia ihmisiä rivissä ja

heidän kasvonsa olisivat naamioilla peitettyjä. Rakastan naamioita ja fyysisyyttä elokuvissa. Kamera kulkisi heidän keskellään ja he eivät sanoisi yhtään mitään. Taustalla kuulisimme voice-overin, joka kertoisi, mitä he ajattelevat itsestään suhteessa muihin.

Tämä ei kuitenkaan onnistunut, koska en päivienkään jälkeen osannut päättää, olivatko kohtauksessa kuultavat äänet subjektiivisia vai objektiivisia. Päätin vaihtaa kohtauksessa olevat henkilöt tuoleihin, jotka lojuvat rannalla. Idea olisi muuten täysin sama. Tämän esittäminen professoreille tuntui oikeastaan aika nololta, mutta tärkeältä.

Ystäväni muistutti minua Samuel Beckettin sanoilla: ”taiteilija on se, joka uskaltaa epäonnistua parhaiten³.” En tiedä, olinko oikeilla jäljillä, mutta jälkikäteen olen arvostanut kovasti päättäväisyyttäni epäonnistua. Nolous on ehkä paras mahdollinen työkalu. Sain siitä paljon lisää voimaa. Vasta myöhemmin tajusin sen olevan todalla tärkeä työkalu.

Anne Bogart kirjoittaa nolostumisen (embarrasment) ja taiteellisen työn suhteesta toisiinsa. Hän kirjoittaa, että ilman häpeää omaa työtä kohtaan, työ ei todennäköisesti herätä katsojassa mitään tunnetta (Bogart, 2001, 113). Bogart kirjoittaa ihanan inhimillisesti noloudesta, joka usein liitetään liialliseen itsetietoisuuteen tai häpeään. Sanan embarrasment etymologia palautuu 1600-luvun lopun Ranskaan, jossa termiä käytettiin kuvaamaan sotkeutumista, hidastusta ja eksymistä. Noloutta käytetään siis päämäärän selventämiseksi. Häpeä –sana taas on esiintynyt englannin kielessä jo 1400 –luvulla ja sillä viitattiin sosiaalisessa tilanteessa epäsuosioon johtavaan toimintaan, joka sai posket punottamaan. Liiallinen itsetietoisuushan on taiteen pahin vihollinen mutta sen kokeminen voi pahimmillaan estää taiteellisen työskentelyn.

3 Elli Salo (2018) Ja sitten ja sitten ja – Kertomus ja kaaos, s.44.

2 Goffman Ervin (1959): Arkielämän roolit,

Tuntuu pahalta olla tilanteessa, jossa ohjaajana ei voi ruokkia työryhmää hyvin perustelluilla ideoilla, joita he kehittäisivät kanssani. Enhän edes tiennyt, mistä elokuva ensikädessä kertoi. Olimme edelleen pienessä, keskiverto WC-tilan kokoisessa huoneessa, jossa kirjoitin sanoja fläppitaululle. Toivoin jonkin ihmeen saapuvan taivaalta ja pelastavan minut kyseisestä tilanteesta. Taululle ilmestyy sana – Armo. Olin kirjoittanut sanan ihan taulun keskelle, jonka olin ympäröinyt lukuisilla muilla sanoilla. Olin varmasti kirjoittanut sanan Armo siksi, että se antaisi vastauksia kysymykseen, jota en osannut itselleni esittää. Minun olisi pitänyt vastata, mistä elokuva kertoo. Tuntui kuin olisin tappanut koko elokuvan, jos olisin sanonut sen kertovan jostakin tietystä asiasta. Minun ajatusmaailmassani elokuva kertoi kaikista maailman asioista, koska sen katsomisen tulisi olla alitajuinen kokemus ja saada katsojat refl ktoimaan siihen astista elämäänsä. Tavoitteenani ei ollut rakentaa kertomusta jostakin konkreettisesta hetkestä tai ilmiöstä, vaan tunteesta, jota ei voi pukea sanoiksi. Koska halusin tehdä elokuvan jostakin, jota ei voi pukea sanoiksi, minun oli aika vaikea myös ilmaista itseäni.

Puhun muodosta. Muoto olisi jotakin sellaista, mitä en ole ikinä ennen nähnyt kenenkään tekevän. Siksi minulla ei ole näyttää mitään referenssielokuva. Minun elokuvani muoto olisi sellainen, joka todistaa jokaisen ihmisen kärsivän syvällä sisimmässään. Ihan niin kuin minäkin kärsin. Kamera ja ääni kulkisivat erillään kuvattavista henkilöistä ja muodostaisivat kokonaisuuden, joka liikkuisi disharmoniasta harmoniaan. Elokuvan katsominen olisi lähestulkoon uskonnollinen kokemus. Ei minulla ollut juurikaan sitä enempää sanottavaa, koska en tiennyt miten sen olisi voinut saavuttaa. Onneksi ei tarvinnut olla yksin, mutta olisin kuitenkin koko ajan halunnut olla yksin.

Tuoleja rannalla elokuvan raakamateriaalista.

Kuva: Aku Koskinen

Turvattomuus

”On noloa olla lavalla mutta toisaalta se on ainoa paikka, jossa olen onnellinen.”

-Bob Dylan⁴

Saimme viikossa valmiin tuotantopaketin, mutta minulla ei vieläkään ollut hajuakaan, mistä elokuva kertoisi. Valmis tuotantopaketti ei tuonut minulle mitään tunnetta turvallisuudesta. Päinvastoin, en päässyt enää pakenemaan. Olin sidoksissa aiheeseeni ja työryhmääni. Etsin itselleni syytä tehdä elokuva, johon olin sitoutunut. Ehkä itse elokuvalla olisi jokin muu tarkoitus, kuin olla hyvä elokuva. Ehkä se todellakin on vain osa minun kasvuani ihmisenä. Ajattelen jatkuvasti, että kyllä sillä täytyy olla jokin syy, joka saa minut tekemään elokuvan.

Tunsin suurta sympatiaa kaikkia niitä kohtaan, jotka olivat taistelleet henkisten kipujen kanssa. Suorastaan ihannoin heitä. Pyysin yhtä henkilöä mukaan, koska hän näytti päällisin puolin todella hyvin voivalta, mutta kärsi voimakkaasta sisäisestä tuskasta. Toisen henkilön pyysin mukaan, koska minulla oli sellainen olo, että hän pakeni jotakin ja verhosi sen jatkuvaan hyvän olon ja ääri rajojen etsimiseen. Heidän lisäksi valitsin mukaan siskoni.

”Ehkä osallistuminen tähän elokuvaan vois tosiaan jeesata mua.”

”Uskon todellakin. Tai jos ei jeesaa niin silloin mie olen epäonnistunut.”

”No ihan niin paljoa vastuuta ei kannata ottaa.”

”Mutta että kyllä mie kuitenkin niin ajattelen. Se on miulle ehkä enemmän tärkeää kuin itse elokuva.”

”Kyllä mä ihan luotan suhun mutta sopiiko jos vastaan vasta vähän myöhemmin.”

-Ote haastattelusta

Sanallistin keskustelua yhden päähenkilöni kanssa ja huomasin puhuvani eri asioista kuin tuotannon ryhmän kanssa. Juttelin päähenkilöiden kanssa paljon heistä itsestään ja kerroin, miltä minusta itsestäni tuntuu. Henkilökohtainen keskustelu oli paljon antoisampaa kuin elokuvaa auki selittävä keskustelu. Minulle oli helpompaa tulla jonnekin ja alkaa keskustella jostakin. Se saattoi olla ihan mitä tahansa, mutta silloin oli sellainen tunne, että asiat menivät eteenpäin. Saatoin hetkellisesti jopa huijata itseäni ymmärtämään, mitä olin oikeasti tekemässä. Kotiin päästyäni minulla oli kuitenkin edelleen vaikea olla. Nukkuminen hankaloitui entisestään, enkä löytänyt enää aikaa itselleni.

16.2.2017 klo.23.17

Yritän käsikirjoittaa elokuvaa mutta en pysty siihen. Olen epäonnistunut ja mikään ei onnistu. Kunpa saisin toisen mahdollisuuden. Kadun, että ryhdyin tähän. Miksi minun piti pitää kiinni jostain poeettisesta elokuvasta. Tajua vittu että ensin luodaan sisältö ja sitten muoto!

Olis pitänyt ajatella mitä Ari sanoi että mieti eka mitä teet ja sit voit tehdä sillä mitä haluat. Ihan varmasti ei tuu toista mahdollisuutta.

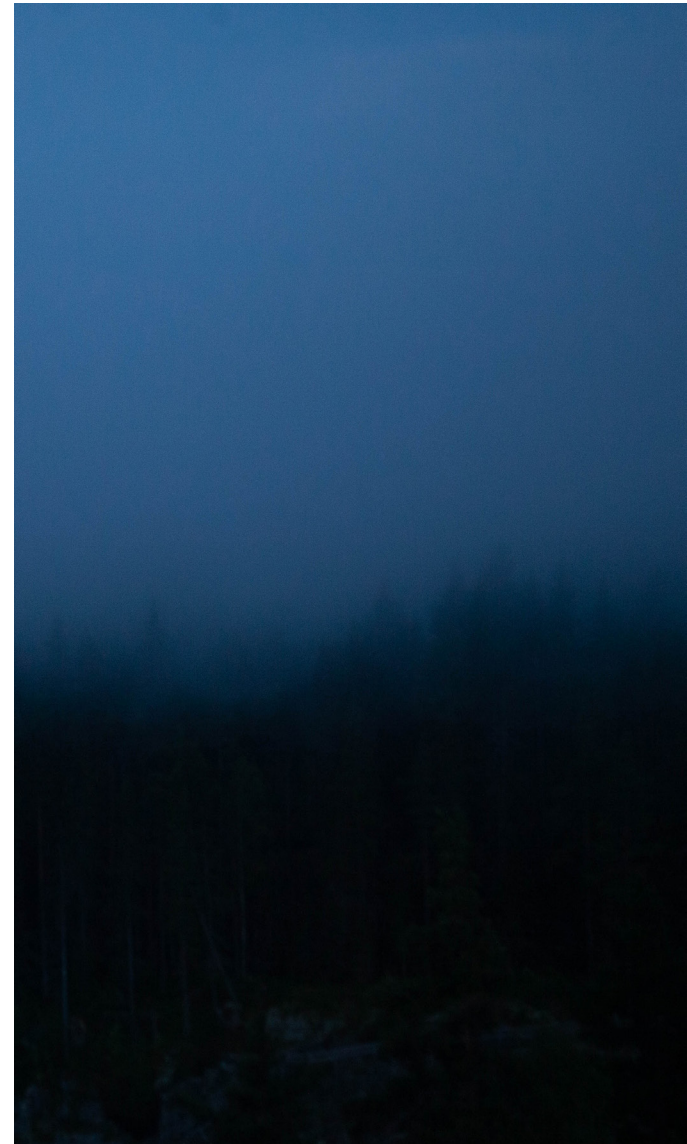
Otteita notes –muistikirjaohjelmasta

Nukkuminen on vaikeaa. Lähdin ystäväni kanssa viikonlopuksi Pietariin juomaan alkoholia ja unohtamaan, että olin tekemässä elokuvaa. Unohtaminen ja hetkessä eläminen on ihan hirmuisen hankalaa, jos kokee epäonnistuneensa. En ollut aikaisemmin tajunnut, miten vaikeaa on elää itsensä kanssa, jos kokee epäonnistuneensa jossakin, missä haluaisi olla todella hyvä. Talven 2017 paras hetki oli, kun hypin kovassa humalassa pietarilaisen punk-klubin tupakan tumppien pehmittämällä lattialla yhdessä paikallisten kanssa. Sain siellä myös hyvän iskun päähäni, joka tuntui, erikoista kyllä, helpottavalta. Adrenaliini, alkoholi, tupakka, väkivalta ja kovalla soiva musiikki auttavat olemaan osa sitä hetkeä, jota kulloinkin eletään.

19.2.2017

Venäjän kaipuu. Ihmiset tulevat juttelemaan minulle ja minä juttelen heille. Harmaan sävyt hymyilevät mutta minä en vastaa. En ole taaskaan nukkunut kunnolla. On paha olo. Palaan takaisin enkä ole levännyt. Mistä tekisin radio-ohjelman?

Alkoholi ei ehkä olekaan paras mahdollinen apu henkisen tasapainon säilyttämiseksi mutta ymmärrän hyvin, miksi ihmiset käyttävät huumeita tai alkoholia – yksinkertaisesti voidakseen hyvin. Olen aina ymmärtänyt humaltumisen parantavan vaikutuksen, mutta tällä kertaa todellisuuden paon tarve oli niin suuri, että koko sieluni pyrki ulos ruumiista. Tärisin yrittäessäni levätä, vaikka en ollutkaan juonut mitään. Pienet asiat kasvoivat todella suuriksi ja lopulta sähköpostiin vastaaminen vaatii loputtomalta tuntuva ponnistelua.

Kuvaukset

Tapa on taiteilijan vihollinen.

-Bogart 2001, 130

Minua pelotti käsitellä aihetta päähenkilöiden kanssa. Olin valinnut päähenkilöt läheltä itseäni, joka tuntui todella vaikealta. Koska he olivat omasta lähipiiristä, sain uusia haasteita aiheen käsittelyyn, etenkin eettiseltä näkökannalta. Koin, että vastuu suojella henkilöitä elokuvan aiheelta, joka käsittelee arkaluontoista tietoa, toi uuden kerrokseen jo olemassa olevaan suhteeseen. Se, etten anna väärää kuvaa henkilöistä tuntuu vastuulta, jonka voin helposti ottaa itselleni ennalta tuntemattomasta henkilöstä. Tunsin henkilöt entuudestaan, joten minun piti olla erityisen tarkka oikean kuvan luomisen kannalta. Jos henkilön kanssa on jo jonkinlainen suhde, elokuvan teko auttamatta vaikuttaa siihen jollakin tapaa.

”Kyllä mua nyt pelottaa”

”Niin muakin. Voidaan pelätä yhdessä mutta kerro, että mikä siinä pelottaa?”

”Mua pelottaa se et mä tuun niinku väärin ymmärretyksi ja et mulla on joku etuoikeus kokea tällä tavalla kun maailmassa tapahtuu ihan tosi paljon pahaa samaan aikaan, millä on paljon väliä.”

-Ote haastattelusta

Takana oli yksi kuvauspäivä, jolloin vointini oli jo ihan huono. Harmillista oli, että vasta myöhemmin tajusin voineeni silloin kaikista kuvauspäivistä parhaiten. Toisena kuvauspäivänä olin Lauttasaaren rannalla todella ison tuotantotiimin kanssa, enkä todellakaan tiennyt, mitä ne kaikki siellä oikein tekivät. Kuvaamme tuoleja, jotka on sijoitettu rannalle. Niiden tuolien tarkoitus on puhua tosiasioita ihmisyydestä. Se on pitkä päivä ja lopulta ohitse. En usko yhtään siihen, mitä olen tekemässä. Haluaisin kaivautua maan alle ja ruikuttaa jollekin. Onneksi linjatuottaja joutuu kovaan rooliin ja ajaa minut kuvauspaikalta kotiin. Hän ei tiedä osoitettani, joten voin huijata hänet ajamaan pitkää reittiä, jotta minulla olisi enemmän aikaa valittaa huonoa oloani.

26.8.2017

Jätän menemättä töihin. Soitan sinne ja sanon, että olo on huono. Minut pakotetaan työterveydenhuoltoon mutta olen vähän paniikissa, koska en oikeasti ole sairas. Alan kuitenkin itkeä lääkärin vastaanotolla ja hän toteaa minun olevan työkyvytön. Joudun irtisanoutumaan vähäksi aikaa töistä, koska minulla ei ole voimia siihen. Se tuntuu oikealta päätökseltä. Ei masentunut juurikaan rahaa tarvitse ja voin aina yrittää hakea perustoimeentulotukea. Kirjautuminen Kelan sivuille tuntuu kuitenkin liian vaikealta, enkä saa sitä aikaan. En ehdi muutenkaan kuluttaa rahaa.

Elokuvaohjaajan pitää luottaa omaan aiheeseensa, jotta sen voi tehdä. Minä en luottanut, mutta olin silti tekemässä elokuvaa. Olisin ehkä tarvinnut jonkin elokuvan, joka olisi voinut toimia täydellisenä referenssinä itselleni. Tai toisaalta olisin tarvinnut jonkin vanhan ja viisaan, joka olisi tullut viereeni, kuunnellut ja innostunut siitä, mitä olin tekemässä. Ennen kaikkea olisin tarvinnut jonkin jumalaisen väliintulon, joka olisi saanut minut uskomaan itseäni ja tarkastelemaan omaa tekemistäni itseni ulkopuolelta. Tarkoitan, että minun olisi pitänyt löytää jokin keino, jolla olisin voinut astua ohjaustilanteesta ulos. Onneksi löysin ratkaisun yhdessä tuottajan kanssa. Meillä oli neljä kuvauspäivää keväällä, ja varuilla yksi syksyä varten. Leikkasimme budjettia niin, että saatoimme yhden varapäivän sijaan kuvata syksyllä kaksi päivää, jolloin sain elokuvaan tarvittavaa etäisyyttä. Yksinkertaista.

Nuoralla tanssiminen

Nuoralla tanssiminen on taito, jonka jokainen voi oppia. Tarvitsee vain viettää aikaa sen päällä ja pudota alas riittävän monta kertaa. Elokuvan teko taitaa olla aikalailla samanlaista taiteilua. Mikä ihme se saa ihmisen ylipäättään tekemään elokuvia ja keikkumaan nuoralla hulluuden ja hallinnan välillä? En itse enää muista todellista syytä siihen, miksi tein *Armon*. En varmaankaan tule koskaan saamaan sitä selville, mutta se ei taida olla edes tärkeää. Viktor Kossakowski on sanonut, että elokuvan tulisi olla viimeinen ilmaisumuoto, mitä käytetään, jos haluaa sanoa jotakin. Jos vain olisi mitään muita vaihtoehtoja, niin niitä tulisi käyttää⁵. *Armo* piti tehdä juuri siitä syystä, etten osannut käsitellä aihetta millään muulla tavalla. Pyysin elokuvalta vastausta siihen, mihin en muuten löytänyt ratkaisua.

Leo Tolstoi toteaa kirjassaan *Mitä taide on*, että taiteilijan tehtävä on kertoa siitä, mitä ei voi muuten kuvailla⁶. Taitelijan on pakko kokea tuska, joka vallitsee ihmisyydessä ja tulla sieltä takaisin kertomaan kokemastaan. Tässä mielessä Tolstoille taide on uskontoon verrattava kokemus, jolla on ihmissielua parantava vaikutus. Taiteen kieli vie taiteen kokijan matkalle, jonne hän ei muuten pääsisi, ja löytää sieltä itsensä. Taidetta ei välttämättä tarvitse pukea sanoiksi, koska sanat eivät kuitenkaan pystyisi kuvailemaan taitelijan työtä.

Taide on Tolstoille siis parhaimmillaan transsendentaali kokemus. Sitä ei voi varsinaisesti sanallistaa, koska taiteen kohtaaminen on ennen kaikkea subjektiivinen kokemus ja henkinen matka. Immanuel Kant on kirjoittanut vastaavalla tavalla taiteesta: Königsbergilaisen filosofian mukaan taide on transsendentaali kokemus tai sillä on mahdollisuus olla sellainen⁷. Kantille taide itsessään on esteettinen ja sanallistettava asia. Taiteen kokeminen sen sijaan on vahvasti yksilöllistä. Kant tutki taidetta vajaa kaksisataa vuotta ennen elokuvaa, joten hän ei suoranaisesti analysoinut elokuvaa taidemuotona. Toki myös Leo Tolstoi kirjoitti taiteesta ennen elokuvaa.

- 5 Kossakowski, Masterclass, IDFA 2006
- 6 Tolstoi Leo, What is Art (1899), 99-100
- 7 Salonen Toivo (2002) Filosofia Perennis

Yhteistä Leo Tolstoin ja Immanuel Kantin taiteen filosofiselle katsomukselle on taiteen parantava vaikutus. Parantava vaikutus voi tarkoittaa myös maailmaa avartavaa. Mielestäni se on myös dokumenttielokuvan ensisijainen tarkoitus. Tehtävämme on auttaa ymmärtämään omaa itseämme ja muita. Miksi emme oppisi myös ymmärtämään jotakin omasta itsestämme suhteessa muihin? Maailma ei ole tainnut kehittyä muutamassa sadassa vuodessa niin paljoa, että tärkeät asiat ihmisyydessä olisivat jollakin tapaa muuttuneet. Ihmiset eivät ole yksinäisiä, vaan elävät aina jollakin tapaa muiden vuorovaikutukselle alttiina. He tekevät päätöksiä suhteessa muihin ja kokevat onnellisuutta ja pahoinvointia suhteessa muihin. Kantille taiteella oli konkreettinen tehtävä, joka oli jumaluuden löytäminen. Myös Leo Tolstoi kirjoittaa taiteen mahdollisuudesta asettaa kokija tilanteeseen, jossa hän tunnistaa jumaluuden läsnäolon.

En itse tiedä, mitä jumaluus on tai kuka Jumala on, mutta koen suurta autuuden tunnetta Tolstoin ja Kantin ajatusten äärellä. Olen ollut täysin haavoittuvainen nähtyäni Kossakowskin *Varicellan* tai lapsena *E.T:n* (1982). Elokuvien herättämää tunnejälkeä on vaikea kuvailla, vaikka voisin tällä hetkellä pilkkoa kummatkin elokuvat osiksi, ja löytää syitä omaan tunteelliseen reaktiooni. Kossakowski paljastaa, mitä kauniin kuoren alla on, viemällä katsojan ensin kokemaan jotakin kaunista ja viatonta. Nopeasti tämän jälkeen hän siirtyy kuvassa lähemmäksi ja katsojalle paljastuu viattomuuden takana piilevä henkinen raakuus. Miksi se on minulle taas niin vahva kokemus, johtuu siitä, että voin löytää itseni samasta tilanteesta. Sehän on luonnollista. Samaistuminen nimittäin, mutta tarvitsen siihen taitelijan apua ja valmiiksi vähän haurasta mielentilaa. Hauraan mielentilan olen voinut saada vaikka epäonnistumisen tunteesta. Epäonnistumisen tunne taas nousee esille suhteessa muihin ihmisiin, joiden kanssa fyysisesti tai henkisesti vietän aikaa. Vaikken tietoisesti vertailisikaan itseäni muihin, niin poimin jatkuvasti ärsykeitä, jotka saavat minut alitajuisesti viemään jotakin tekemääni eteenpäin.

Tolstoille ja Kantille jumaluus on saattanut merkitä jotain paljon laajempaa kuin dogmaattisten kappaleiden avulla saavutettavaa elämänhallintaa. Uskon sen tarkoittaneen holistista hyvänolon tunnetta. Sellaista, jonka nykyään saavuttaa voittamalla vaikka mitalin tai saavuttamalla jonkin tavoitteen yhteiskunnassa. Itse en sitä tosin tavoittanut *Armon* valmistuttua, mutta ainakin olin oppinut itsestäni hyvin paljon.

Etenkin Tolstoin sanat, joissa hän toteaa taiteilijan olevan se ristiretkeläinen, joka astuu henkiseen tyhjiöön ja tulee sieltä takaisin, tuottavat minulle paljon mielihyvää (Tolstoi, 1899). Äänisuunnittelijani ja ystäväni lähetti minulle jouluna lainauksen samaisesta Tolstoin kirjasta, jossa Tolstoi kertoi taiteilijan olevan jumalan apulainen. Se oli mieltä lämmittävää.

Merkityksellisyys

Mikä on todellakin tärkeää dokumentaarisen elokuvan teossa? Lopputulos vai jokin muu? Kai se on täysin tuotannosta riippuvaista. Ehkä hyvä lopputulos on jokin sellainen voima, joka saa ohjaajan ja työryhmän haastamaan itsensä henkisesti ja fyysisesti tavalla, mitä muuten ei tulisi tehdyksi. Kaikki työryhmän jäsenet haluavat kertoa jotakin ja ovat valmiita tekemään kovasti töitä sen eteen. En itse silti vieläkään tiennyt, miksi olin tekemässä elokuvaa ennen kuin syksyllä 2017 juttelin yhden päähenkilöni kanssa.

”Minkälainen kokemus se oli.”

”No mä oon itse asiassa lopettanut psykologilla käynnin ihan tosi monen vuoden jälkeen.”

”...Mitä ihmettä?”

”Se oli tosi tärkeä huomata että uskaltaa asettua silleen katsottavaksi ja kukaan ei tuomitse siitä. Tai vaikka tuomitsisi niin se on enemmän niitten oma asia kun mun.”

”Tuntuu ihan uskomattoman hyvältä kuulla. Leff han ei ole vielä valmis.”

”Niin, niin, sitä toivoinkin että tää ei ole vain väliaikaista ja että maailma taas kaatuu päälle kun näkee itsensä muitten kanssa. Mut on tää ollut jo niin voimaannuttava kokemus että siihenkin olis ehkä valmis.”

-Ote haastattelusta

Olin itse syksyllä 2017 vieläkin vähän hukassa, mutta käytyäni tämän keskustelun, oli ihan selvää, että oli lopputulos mikä tahansa, niin elokuva on todellakin jo onnistunut. Se, että saattoi tuottaa jollekin hyvää oloa on itsessään jo niin arvokasta, että tavoite on saavutettu. Tuottajani ja ystäväni sanoi koko prosessin ajan samaa mutta käänteisesti: ”kukaan ei kuollut ja se on tärkeintä. Ei tässä sitten olla epäonnistuttu.” Sillä, että on onnistunut jollakin osa-alueella, on suuri vaikutus omaan mielentilaan. Silloin pystyy tarkastelemaan ja asettumaan sivuun omaa tekemistään. Tärkeää on olla yhdessä ja kokeilla.

Minulle kevään kuvauksista toipuminen oli suhteellisen hankalaa. Kuvausten jälkeenkään en saanut nukuttua kunnolla. Minulle sanottiin, että unettomuus on syy huonoon oloon, mutta jos tarkastelen asiaa rehellisesti, niin kyllä todellinen syy oli taiteen tekeminen. Taidekoulussa opiskelu oli ensimmäiset kaksi vuotta yllättävän iso haaste, jota en ollut tunnistanut sellaiseksi. Epäonnistumisen kammo ja uuden luomisen tarve olivat niin suuria, että minulla ei ollut riittäviä työkaluja käsitellä niitä.

Sain palauduttua kevään kuvauksista kunnolla vasta toukokuussa. Epäonnistunut kuvausjakso ja ennakkosuunnittelu nostattivat alemmuuden tunteen toistuvasti esille, jos mikä tahansa asia muistutti elokuvan teosta. Löysin itseni uudelleen jättäenlähdön aikaan, jolloin matkustin ystävien kanssa Pohjois-Karjalaan laskemaan koskia. Neliasteinen vesi ja kanootilla melominen palauttivat minut jälleen kerran omaksi itsekseni. Olin yllättynyt, miten vähästä oma hyvinvointi olikaan riippuvainen. Ehkä syynä oli se, että dokumentaristina teen töitä omalla persoonallani ja ajatuksillani. Sitä varten pitää osata poistua omasta itsestään ja asettua päähenkilöiden maailmaan. Sen lisäksi pitää osata tulla takaisin omaksi itsekseen ja tarkkailla maailmaa sen katseen kautta, joka aikaisemmin oli kiinnostunut päähenkilöistä. Dokumentaristin työ on tasapainoilua itsen ja muiden välillä. Minusta tuntuu, että dokumentaristi on vain puoliksi taitelija ja puoliksi duunari. Taide tuottaa muotin, josta duunari hioo teoksen. Hyvinvointia ja apua tuova osuus, joka nousi minullekin ensisijaiseksi, on ehdottomasti osana taiteellista työtä.

Armon tekeminen oli minulle jälkeinpäin tarkasteltuna äärimmäisen hyvä kokemus, vaikka se ei olekaan menestynyt festivaaleilla tai edes päässyt niille. Vaikka olin hetken äärimmäisen huonona, ja se vähän nolottaa, niin prosessin aikana tutustuin itseeni todella hyvin. Löysin itsestäni piirteitä, joita en olisi muuten tunnistanut. Mikäli ne eivät olisi nyt tulleet esille niin ne olisivat tulleet myöhemmin. Siitä olen varma. Olen kuullut keskustelun, jossa englantilaislähtöinen ohjaaja Tony Kaye on sanonut itsensä olleen

suurin haaste *American History X* (1998) -elokuvan tuotannon aikana. Hän ei luottanut itseensä ja se tuotti paljon ongelmia työryhmän kanssa työskentelyssä ja henkilökohtaisessa elämässä. Jälkikäteen hän oli sanonut suunnittelevansa autobiografista elokuvaa, joka olisi varoittava esimerkki uusille ohjaajille oman itsensä kanssa työskentelystä. En tiedä, onko se totta tai onko elokuva valmistunut mutta toivoisin niin. Tämä essee on vastaava teko minulta itseltäni, mutta ensikädessä varoitan itseäni tulevien elokuvien ohjaamista ajatellen.

Anne Bogartin 10 teesiä selvitä taiteellista prosessista, tuntuivat minusta yllättävän päteviltä ja pystyin tunnistamaan itseni niistä. Minun pitää kuitenkin löytää itselleni parhaat teesit, joihin voin aina palata, kun huomaa olevani eksyksissä. Niiden teesien avulla kykenisin tekemään taiteellista työskentelyä vastaavalla tavalla kuin kykenen toimimaan eräoppaana. Eksyminen olisi silloin asia, joka tapahtuessaan ei vaikuttaisi minuun persoonana. Pidän edelleen eksymistä hyvänä asiana ja jopa tärkeänä. Tuskin aina tarvitsee eksyä löytääkseen jotakin uutta. En minä eksy eräoppaanakaan joka kerta. Se olisi jo kiusallista. On nautinnollista johtaa retkeä, joka menee juuri niin kuin on suunniteltu, mutta haastavammat retket ovat niitä, jotka kasvattavat minua ihmisenä. Uskoisin elokuvan teonkin olevan samanlaista. Pitää tehdä paljon pieniä projekteja, jotka eivät aja minua eksyksiin vaan kasvattavat itseluottamustani. Niiden lisäksi pitää ottaa vastaan haasteita, joiden edessä on lupa vähän eksyä ja löytää ehkä jotakin uutta. Siihen tosin elokuvanteossa tarvitaan apua. Onneksi niitä ei tehdä yksin. Elokuvanteko on yhteistyötä ystävien kanssa, joiden edessä saa pyytää apua ja olla haavoittuvainen.

Lähteet

Bogart Anne (2001): Director Prepaires: seven essays on art and theatre. Taylor and Francis

Goffman Ervin (1971): Arkielämän roolit, Puranen Erkki Suom. WSOY

Salonen Toivo (2002): Filosofia Perennis. Lapin yliopisto

Salonen Toivo (2013) Luonto aiheesta tieteen filosofia

Salo Elli (2018) Ja sitten ja sitten - kertomus ja kaaos. Taide yliopisto, teatterikorkeakoulu

Tervo Miia (2010): Taide tule minuun. Aalto ARTS

Tolstoy Leo, What is Art? (1899): Almyer Maude käänös, MacMillan Publishing Company, 1960, New York

Elokuvat:

Kossakowski Viktor (2015) Varicella

Spielberg Steven (1982) E.T

Valokuvat:

Niko Väistö ja Aku Koskinen

Muut:

Keskustelut päähenkilöiden kanssa elokuvasta *Armo* (2018) ELO Film school

Päiväkirjamerkinnot, joita kirjoitan satunnaisesti kaikkialle

Kossakowski, 10 sääntöä: https://giraubuntumedia.wordpress.com/2009/10/02/victor-kossakovsky's-10-rules-for-documentary-filmmaking/?fbclid=IwAR2NNpAfmokDE04u0m438q5djYI_DP-3GULPQRxYiUALx9I62ZZXfqVi64j0